

Kurt Larsson

SÄBY - MIN HEMBYGD

Fattigstugorna



Sjöhaga

SÄBY
HEMBYGDSFÖRENING
Grundad 1924

Fattigvården i Sverige, lite historik.

Fattigvård är den äldsta formen av samhällets hjälpverksamhet för åldringar, sjuka och barn. De äldsta spåren finns i våra landskapslagar från 1200- talet. Där föreskrevs om barnens skyldighet att vårda sina gamla föräldrar.

Under medeltiden var det kyrkans uppgift att vårda sjuka och fattiga. Kyrkan tog på den tiden upp sädestionden av bönderna och en del därifrån gick till de fattiga.

På Gustav Vasas tid skulle staten mer och mer överta omsorgen om hospitals- och fattigvården. Medlen förslog dock inte till mer än sjukhusvården så fattigvården fick, ända fram till 1700- talet, förlita sig på frivillig välgörenhet.

I byggningsbalken av 1734 års lag stadgades att ...*alla, som i socknen bo...* skulle bygga och underhålla de i 1686 års kyrkolag anbefallda fattigstugorna.

1847 års fattigvårdsförordning bestämde, att förvaltningen skulle utgöras av en fattigvårdsstyrelse i var socken eller stad. De som *åtnjöto fattigförsörjning* blev satta under fattigvårdsstyrelsens förmyndarskap.

En förordning från 1871 föreskrev en inskränkning av hjälpen till att omfatta bara *nödtorftig bärgning åt arbetsoförmögna* och rätten att överklaga ett beslut togs bort. 50 år senare kom 1918 års fattigvårds- lag. Rätten att överklaga fanns nu åter inskriven. Dessutom förbjöds fattigauktioner och rotegång. I fattigvårds- lag fastställdes också beteckningen *ålderdomshem*. Lagen gällde även barn fram till 1924, då vi fick en barnavårds- lag och barn skulle placeras på barnhem. Fokpensioneringen blev under 1930- talet allt effektivare och från 1948 skulle den vara tillräcklig för de äldres elementära behov.

Fattighuset i Säby Socken

I Säby socken fanns runt sekelskiftet 1800 / 1900 två fattighus. Det norra, beläget vid gamla Håskestavägens anslutning till Västerås- vägen nära Hörnet, det södra på en fastighet som idag benämns Sjöhaga, beläget vid vägen från Säby kyrka till Utnäslöt.

Av norra fattighuset finns inget kvar, möjligen några grundstenar. Där inhyrdes under senare delen av fattigvårdsperioden de som inte fick plats i södra fattighuset. På 1920- talet bodde i var sitt rum en pensionerad ladugårdskar, Otto från Hällby, samt en gammal gumma, förmodligen en änka. Förutom de två rummen fanns en liten köksvrå. Huset, eller Åhlundstugan som den också kallades, revs på 1940- talet.

Otto som bodde där var ett original. Varje helg promenerade han till kyrkan i sina nyputsade stövlar. Ingen hade hört honom säga tack. Han var väl ingen tack skyldig, menade han. En filur, kallad Hällby Lasse, hade räknat ut ett sätt att få Otto att för en gång skull säga tack. Han ordnade en insamling till ett par nya stövlar åt Otto. Dessa skulle högtidligen överräckas av prästen efter högmässan. Prästen var med på noterna och prisade Ottos flitiga besök i kyrkan.

- *Vägen från Hällby sliter på stövlarna kan man förstå och det är därför som församlingen vill skänka dessa nya fina läderstövlar.* Otto tog emot gåvan, lade stövlarna på armen, granskade sulorna noggrant och sa.

- *Dä ha allt skulla vuri klackjärn å.*

Sjöhaga

Boningshuset i Sjöhaga blev uppfört och fick dagens utseende i slutet av 1940- talet. Platsen är densamma där fattighuset uppfördes på 1820- talet. Jordkällaren och ett uthus, som ursprungligen kom från Åskebro, finns kvar än idag. Vagg av liggande timmer har dagens boende funnit vid restaurering av huset. Dessutom finns en halv kvarnsten kvar på tomten, en gåva från *Herr Adjunkt von Unge på Mölntorp som skänkt den som trappa* allt enligt ett protokoll från 1823. På gamla kartor från 1672 och 1760 finns ingen markering av tomt eller fattigstuga. Däremot på en karta från 1807 finns en utsättning med benämningen *fattigstugeplats*.

Från ett sockenstämmoprotokoll daterat 22 november 1818 heter det:

Företogs till öfverläggning nödvändigheten av Fattistufvans nybyggande och då församlingens ledamöter en längre tid insett

behovvet af detta hus, som Allmänna Lagen derjemte fordrar beslöts att sådan skulle uppföras på samma plats der gamla Fattigstuvan för några och fyratio år sedan stådt och....

Av protokollet kan man dra slutsatsen att det där har legat ett fattighus redan på slutet av 1700- talet. 1821 fattades sedan beslut om stugans inredning och 1824 om en insamlingslista för inköp av en klocka åt fattigstugehjonen ... *at äfven de måtte i sin stilla och ensamma lefnad, se hvad tiden lider...*

På en karta från 1855 finns fattigstugan och tomt på 6 kappland (154 kvm) inritat.

Från husförhörslängder och fattigkassans protokoll kan utläsas att i Sjöhaga bodde upp till tio fattighjon. Där fanns flest änkor och någon enstaka karl. Men i fattighusmiljön fanns också barn och ungdomar. År 1867 kom till fattigstugan en änka, 47 år gammal, med fem barn från 7 till 15 år. Fyra av barnen utackorderades efter hand och ett dog. Änkan bodde och levde där till sin död 82 år gammal. Fattigkassan budgeterade bidragen till behövande och 1885 fick de boende mellan 75 och 60 kg rågmjöl var. Dessutom 5:- som *julpenning*. Nyheten för året var att man fick rågmjöl och ej omalen råg. Fattighuset försågs också med ved och ris för uppvärmning. Sjöhaga fungerade som fattighus fram till 1922 då sista änkan som bodde där dog. Därefter har stället bl. a. varit kyrkvaktmästarbostad. Familjen Johansson som idag bebor Sjöhaga förvärvade fastigheten från Säby Gård 1968.

Vallby Säby i december 1999

Berättelser i serien Säby Min Hembygd

- Del 1 Hembygdsföreningens bildande
 - Klockarn i Säby
 - Säby Manskör
 - Mölntorps Musikkår
 - Del 2 Mölntorps Smidesfabrik
 - Del 3 Mölntorps samhälle och skola
 - Del 4 Alfred Eriksson, levnadshistorie.
 - Del 5 Kvarnar och kvarnlivet i Mölntorp
 - Del 6 Borgbylokalen
 - Del 7 Fattigstugorna i Säby
 - Del 8 Carl August Riddersporre, levnadshistorie.
 - Del 9 Kittelbacken i Håskesta
 - Del 10 Säby Elektriska Distributionsförening
 - Del 11 Herrevadsbro, Kolbäck
 - Del 12 Postgången i Säby
- Webbplats: <http://w1.220.telia.com/~u22002071>